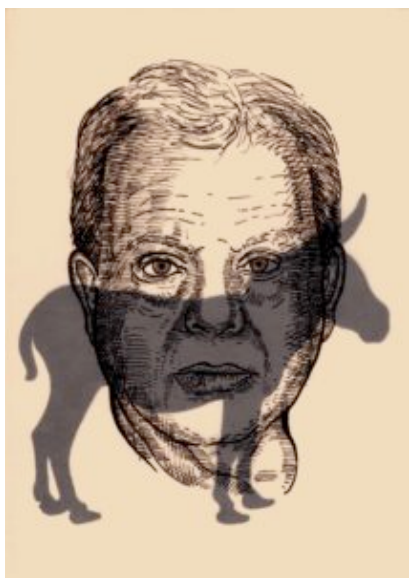

Bas Heijne - Leugen en waarheid. In gesprek over de grote kwesties van onze tijd

*Bas Heijne. Ills: Joseph
Sassoon Semah*

Essayist Bas Heijne gaat in deze bundel interviews op zoek naar het verhaal achter het huidige onbehagen met de moderniteit. Hij sprak twee jaar lang met zeventien internationaal bekende denkers en wetenschappers over kwesties die het hedendaagse debat bepalen, om greep te krijgen op deze verwarrende tijd. Over een breed gevoelde gewaarwording dat er de afgelopen decennia verkeerde afslagen zijn genomen, dat beproefde recepten niet langer voldoen, een belofte niet is ingelost. Traditionele verhalen voldoen niet langer. Vanuit een persoonlijke nieuwsgierigheid is hij op zoek naar resonantie voor hem en de lezer, een betekenisvolle uitwisseling van gedachten, zodat een noodzakelijke bewustzijnsverandering kan plaatsvinden, waardoor men anders kan gaan handelen.

In het interview met wetenschapshistoricus Lorraine Daston is het onderwerp de groeiende argwaan jegens de wetenschap en het recht op een eigen waarheid. Hebben we meer feiten nodig? Een van haar academische studies gaat over hoe ons begrip van objectiviteit zich door de eeuwen heen heeft ontwikkeld. Voor haar

betekent objectiviteit dat je kiest voor de meest mechanische methode, die het mogelijk maakt om kennis te toetsen, juist omdat je je eigen oordeel niet vertrouwt. 'Dat is precies tegenovergesteld aan de gedachte dat iedereen er zijn eigen waarheid op na mag houden, omdat de waarheid nu eenmaal niet bestaat.' In haar essay *Against nature* probeert ze een verklaring te vinden waarom wij een bevestiging zoeken van onze morele of religieuze overtuigingen in de natuur. Natuur is overal om ons heen, het is rijk aan levensvormen, waarin je je eigen morele oordelen in kunt spiegelen, en de natuur is onveranderlijk. Natuur wordt gebuikt om morele normen te legitimeren, zoals wanneer het over ras gaat. Of de natuurlijke verschillen tussen man en vrouw. 'Wanneer je niet langer politieke excuses hebt om iets tegen te houden, omdat de ideologie van gelijkheid uitgaat, wordt een beroep op natuurlijke verschillen gedaan.', aldus Daston. We moeten streven naar vergroting van eigen perspectief.

De teleurgestelde liberaal en historicus David Wootton gebruikt de geschiedenis om iets te zeggen over het heden. 'Veel van waar wij tegenwoordig mee worstelen, gaat terug op het mensbeeld waar de Verlichting ons mee heeft geïmpregneerd.' Het verlichtingsdenken heeft ons vooruitgebracht, maar zit ons nu dwars, met name door de gedachte dat groeiende welvaart ons ook gelukkiger maakt, een menselijk streven zonder einde. Er ligt geen moraal aan ten grondslag en uiteindelijk leidt dat tot het verdedigen van een commerciële consumptiemaatschappij waar het gemis wordt gevoeld van gedeelde waarden, dat leidt tot de huidige onvrede en een felle reactie tegen het liberalisme. 'We hebben het gevoel van betekenis en waarden verloren, we hebben in de maatschappij onze relaties tot een reeks berekeningen teruggebracht. ... Alles wordt instrumenteel gemaakt.' Maar we zijn geen rationeel calculerende wezens. We moeten ons goed realiseren dat mensen geborgenheid nodig hebben en als je daar niet voor zorgt ontstaan fascistoïde reacties.

Journalist, onderzoeker en auteur Peter Pomerantsev van *Dit is geen propaganda. De oorlog tegen de waarheid* constateert dat hedendaagse propaganda geen poging meer is om ideologisch te domineren, maar als doel heeft mensen verder uiteen te drijven. Hoe kun je het ideaal van een gedeelde, publieke zaak herstellen in een wereld waar digitale desinformatie wordt ingezet om opponenten en critici in diskrediet te brengen en conflicten aan te jagen? Een veelheid van informatiekkanalen drijven mensen uiteen en fragmenteert de publieke ruimte met als resultaat een agressieve polarisatie, verwarring en

onzekerheid. En dan ontstaat de behoefte aan een sterke man. Het idee van objectiviteit is niet langer geloofwaardig. Er is gebrek aan een toekomstgericht vergezicht mede veroorzaakt door de groeiende feiten vrijheid. Als je nu succes willen hebben al politicus moet je er meer dan een ideologie op na houden, tegenstrijdige dingen beweren, waardoor veel verschillende mensen zich herkend voelen. Hij pleit voor herstel van de publieke ruimten en een debat dat op argumenten wordt gevoerd.

Politicooloog David Runcicam en auteur van *How Democracy ends* is weinig optimistisch over de veerkracht van de democratie.

'Ik geloof nog altijd dat juist het vermogen om je door een crisis heen te rommelen de grote kracht van de democratie is. ...Maar het probleem is dat burgers nooit een groots moment van de waarheid zullen beleven waarin alles helder wordt, wie het verkeerd had, wie schuld heeft. Kijk naar de bankencrisis van 2008.' De stabiele wereld bestaat niet meer, men wil een politiek die recht doet aan dat gevoel van gekwetstheid. Maar niemand deugt, iedereen is verdacht. En iedereen noemt zich democraat, hetgeen de bitterheid alleen maar groter maakt. Het is niet meer een strijd tussen ideologieën, maar een strijd om de betekenis van woorden op persoonlijke gronden, een uit de hand gelopen familieruzie. Mensen hebben het gevoel dat de democratie hun van hun waardigheid berooft en ook de problemen niet oplost. Vandaar de hang naar autoritaire leiders.

Er moet een nieuwe politiek worden uitgevonden die er niet van uitgaat dat de oplossing ligt in het samenbrengen van jong en oud, van hoog- en laagopgeleiden, stads-en plattelandsbewoners, want dat gaan we niet meer beleven, aldus Runcicam.

*Bas Heijne - Leugen en
waarheid. Prometheus
2021 - ISBN
9789044644241*

Socioloog en filosoof Hartmut Rosa ziet de coronapandemie als symbolisch voor ons laatmoderne levensgevoel. Er voelt iets helemaal niet goed, maar we kunnen er onze vinger niet op leggen. Zijn kritiek op de neoliberale orde richt zich niet in de eerste plaats op de groeiende ongelijkheid, maar op de frustratie en woede van het nooit-genoege. We krijgen nooit wat we verlangen. Je regelt zelf alles wat je wil, autonoom en vrij, maar we blijken machteloos te staan tegenover sociale ongelijkheid, klimaatverandering e.d. We missen resonantie in onze relatie met de natuur, de geschiedenis, met andere mensen en ook in die met onszelf, ons lichaam, aldus Rosa. We moeten streven naar resonantie in onze relatie met de wereld om ons heen, in levendig contact staat met iets buiten jezelf, en dat kan risicovol zijn omdat je je openstelt voor iets wat je niet kunt beheersen. Je moet kwetsbaar durven zijn. We zijn verslaafd geraakt aan parametrische optimalisering.

Met wetenschapsjournalist Angela Saini en socioloog Nathalie Heirich gaat Heine in gesprek over identiteit. Angela Saini, auteur van *Superieur* constateert dat pogingen om bewijs voor raciale verschillen te vinden de laatste jaren in de wetenschap aan kracht hebben gewonnen en dus niet alleen bij hooligans. Als oorzaak ziet zij een diepe, existentiële angst, de angst om een minderheid te worden dat gepaard gaat met verlies. '... als nationaliteit louter een kwestie zou zijn van een paspoort, dan kan in principe iedereen erbij horen, zolang je aan een

aantal praktische voorwaarden voldoet. Maar als kleur, ras en etniciteit een rol spelen, dan is dat niet langer het geval. Dat is waarom er in bepaalde kringen zo gretig aanspraak gemaakt wordt op biologische argumenten.' Dan gaat het niet om burgerschap maar om biologische verschillen.

(zie <http://rozenbergquarterly.com/Angela+Sain>)

Nathalie Heinrich, auteur van *Wat onze identiteit niet is* definieert identiteit als volgt. Identiteit bestaat uit hoe je jezelf ziet, hoe je jezelf naar buiten presenteert en hoe je van buitenaf wordt gezien, aldus Heinrich. Identiteit is voortdurend in beweging, open en veel hangt af van de context. Identiteit wordt steeds meer gezien als assimilatie met een groep, aldus Heinrich, je bent deel van een collectief, in plaats van een individu. Er is sprake van een crisis wat identiteit betreft, mede veroorzaakt door de constante vergelijking van jezelf met anderen, o.a. via sociale media. Maar ook voldoen oude verhalen niet meer en dat voelt alsof je je identiteit kwijtraakt.

Na zeventien indrukwekkende interviews kunnen we constateren dat de resonantie is verloren gegaan door de moderniteit met het verlangen naar beheersing, dominantie en controle. De wereld blijkt niet beheersbaar te zijn, ondanks alle techniek. Er is geen gedeelde waarheid meer, als de verhalen je uitsluiten creëer je je eigen waarheid en verhalen. Er is wantrouwen en een afkeer ontstaan van de politiek. De politicus biedt weinig toekomstvisies en bevoegenheid.

We moeten met een nieuw verhaal komen voor een goede maatschappij, waarbij mensen worden betrokken. De politiek moet meebewegen met de maatschappij en niet alleen reageren op de maatschappelijke kwesties.

We moeten voorwaarden voor het geluk organiseren, niet via meetbare zaken, die echte resonantie hinderen. We moeten echte resonantie aangaan, niet gefixeerd op economische groei, maar op gelukkig zijn.

Zie ook: